

6. Катаева Л.И. Работа психолога с застенчивыми детьми. – М, 2004
7. Краснова Л.В. Психологические особенности застенчивости на этапе ранней юности. Автореф. дисс...канд. психол. н, - Ростов – на – Дону, 2007.
8. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. – Межличностное общение. Учебник для вузов. - СПб, Питер, 2001.
9. Реан, Артур Александрович. Агрессия и агрессивность личности [Текст]/ А.А. Реан. -СПб.: Б.и., 1996.
10. Славина Л. С. Дети с аффективным поведением. – М., 1966
11. Шишова Т. Л. Как преодолеть детскую застенчивость. Застенчивый невидимка. – СПб, Речь, 2007.
12. Henderson, Lynne, & Zimbardo, Philip. (2008). III. Shyness and children: Interaction of genetics and environment. Encyclopedia of Mental Health. Retrieved April 8,2009
13. Jones W.H.; Briggs S.R. & Smith T.G. Shyness: Conceptualization and measurement. International Journal of Psycho-Analysis, 1989, 668-674
14. Kagan, Jerome; Snidman, Nancy; & Arcus, Doreen. (2006). The role of temperament in social development. Annals of the New York Academy of Sciences, 771, 485-490.
15. Kaplan D. On shyness. International Journal of Pscho-Analysis, 1972, 439-453 The New York Times Oct. 20, 1998

The article examines the phenomenology of "shyness", discusses the various theories (social, biological, psychoanalytical, etc.) of a given characteristic as a personal construct.

Keywords: emotion, shyness, shame and fear.

Отримано 20.7.2013

УДК 61 (470+571)(092):008+37(477)

*В.А. Гурський
Т.В. Гурська*

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ М. ПИРОГОВА В УКРАЇНІ

У статті аналізуються головні віхи життя та просвітницька діяльність М. Пирогова в Україні у середині ХІХ століття. Зокрема, його науково-педагогічні погляди та їх впровадження під час кураторства у Одеському та Київському навчальних округах.

Ключові слова: М. Пирогов, просвітницька діяльність, науково-педагогічні погляди, Одеський та Київський навчальні округи.

У статті аналізуються головні етапи життя і просвітительська діяльність Н. Пирогова в Україні в середині XIX століття. В частности, его научно-педагогические взгляды и их внедрение во время кураторства в Одесском и Киевском учебных округах.

Ключевые слова: Н. Пирогов, научно-педагогические взгляды, Одесский и Киевский учебные округа.

Освіта – це сфера педагогічної діяльності, галузь діянь людського інтелекту та наукового розуму. Її історію творять люди, які повністю віддають себе справі мистецтва виховання, навчання, освіти і розвитку особистості. Серед імен, які не підлягають забуттю, є люди, чії геніальні наукові медичні, культурно-просвітницькі і педагогічні ідеї та освітня діяльність залишаються у вічній пам'яті. Один з них – відомий вчений, майстерний хірург, педагог, культурно-просвітницький та громадський діяч Микола Іванович Пирогов (1810-1881 рр.).

Активна культурно-просвітницька та освітня діяльність М.Пирогова в Україні спостерігалася у середині XIX століття, коли відбувалося певне піднесення національної освіти, культури та науки. Ім'я видатного хірурга і вченого в той час було відоме кожній освіченій людині. Це намагався використати уряд Російської імперії, який запропонував найвідомішому у світі хірургу у вересні 1856 року посаду куратора (попечителя) Одеського навчального округу. Наміри Міністерства народної освіти та імператора Олександра II ставили за мету продемонструвати світовій громадськості зближення царату з передовими науковими і громадськими колами та активного залучення їх у суспільно-творчий процес.

У доповідній записці імператору Олександру II про важливість призначення М.Пирогова попечителем Одеського навчального округу Міністр народної освіти А.Норов зазначав, що всесвітньовідомий хірург володіє не лише медичними знаннями, а його також можна назвати людиною цілком моральною. Приймавши пропозицію про нове призначення, М.Пирогов залишив Петербурзьку медико-хірургічну академію і зразу ж переїхав до Одеси де активно залучився до культурно-просвітницької та педагогічної діяльності. Як творчо мислячий вчений, він зміг внести у педагогічну теорію та практику чимало нового. Його кураторство в Одеському навчальному окрузі, стало важливим етапом історії розвитку освіти і педагогічної думки в Україні у середині XIX століття. Заслугою М.Пирогова було те, що на відміну від своїх попередників, які здійснювали лише зв'язок між урядом і учбовими закладами та очолювали поліцейський нагляд за політичною благодійністю вчителів і учнів, він показав приклад справжнього керівника, глибоко зацікавленого педагогічною діяльністю.

На його думку, справжнього прогресу у розвитку суспільства можна досягти лише одним єдиним шляхом – шляхом виховання. Школа, будучи дочкою суспільства, повинна бути і його матір'ю, вона повинна керувати поглядами і переконаннями майбутніх поколінь. І батьки, і суспільство, і держава повинні прагнути відновити зміст діяльності і права школи, які виходять з самого життя. Треба відновити пряме призначення школи – бути керівником життя на шляху до майбутнього.

Як куратор округу, М.Пирогов прагнув поліпшити постановку навчальної справи у школах і гімназіях. Він організовує літературні бесіди, сприяє розвитку учнівських бібліотек, кабінетів, прагне піднести значення педагогічних рад гімназій, вимагаючи, щоб вони займалися головним чином педагогічними, а не господарськими питаннями. М.Пирогов прагнув особисто і безпосередньо керувати розвитком освіти. Він систематично об'їжджав величезний навчальний округ, до якого входили Бессарабська, Херсонська, Таврійська, Катеринославська губернії та міста Одеса і Таганрог, відвідував найвіддаленіші школи, часто зупиняючись на ночівлю у бідних вчителів. Відвідуючи гімназії, він уникав всіляких урочистих зустрічей, які як правило влаштовувалися попечителю, за просто заходив до класу і сідав на задній лаві разом з учнями. З надзвичайною тактовністю і чуйністю в дружній розмові вчений-педагог аналізував відвідані уроки, вказуючи, що можна було б зробити краще і як саме.

За короткий період М. Пирогов зробив надзвичайно багато корисного для покращення навчально-виховного процесу та розвитку шкільництва на Новоросійщині. Враховуючи ці досягнення, Міністр народної освіти А. Норов у звіті за 1957 рік змушений був визнати, що успіхи Одеського навчального округу кращі, ніж у інших регіонах Росії. Проаналізувавши та узагальнивши зібрані матеріали діяльності освітніх закладів, куратор розіслав по всіх губерніях «Циркуляри Одеського навчального округу» для ознайомлення з ними вчителів та організаторів освіти. Зокрема, він закликав педагогів вести дискусії та вільно висловлювати свої думки щодо різних способів навчання і виховання підростаючого покоління.

М.Пирогов прекрасно усвідомлював, що вузьковідомчі "Циркуляри" майже недоступні для широкого кола читачів. Для залучення більш широкого загалу педагогічної інтелігенції, громадських діячів та вчителів до науково-педагогічної діяльності він домагався від генерал-губернатора О.Строганова можливості передачі під його керівництво газету "Одеський вісник", яка публікувала офіційні та статистичні матеріали Рішельєвського ліцею. Протягом 1857 року вчений-педагог вів листування з різними відомствами щодо заснування "вільнодрукованого" педагогічного видання. У листі до редактора "Одеського вісника" 1857 році він зазначав, що за допомогою педагогічного друкованого часопису "ліцей бажає говорити з

Новоросією та всією Росією про освітні справи. Він бажає зблизитись з народонаселенням краю" [3, 799].

Через деякий час такий дозвіл було отримано і з січня 1858 року Рішельєвському ліцею надавалося право видавати часопис "Одеський вісник". Його редакторами стали відомі науковці, педагоги, культурно-просвітницькі діячі. За оцінкою дослідника історії освіти О.Кирпичнікова з цією подією для одеської преси "настала нова ера". (2)

Газета стала помітним явищем у педагогічній пресі Новоросійського краю. На її сторінках друкували свої наукові праці куратор округу М.Пирогов, історик і краєзнавець А.Скальковський, відомі юристи А.Думашевський, Р.Орбінський, етнограф П.Афанасьєф-Чужбинський та інші вчені. Серед публікацій особливу увагу привернула стаття М.Пирогова "Одеська Талмуд-Тора", в якій педагог високо оцінював існуючі в Одесі єврейські школи, звертав увагу на їх підтримку з боку заможного єврейського населення, що згодом викликало невдоволення існуючої влади та чорносотенців.

У 1859 році газета знову перейшла у підпорядкування генерал-губернатора. Однак домагання вченого-педагога створити "вільну одеську пресу" не залишилися марними. Згодом у місті почав виходити журнал "Южный сборник", який редагував професор ліцею М.Максимов. Часопис тривалий час зберігав традиції та прогресивні ідеї започатковані М.Пироговим. Як відомо, ганебною та невід'ємною складовою навчального процесу у той час було фізичне покарання учнів. Одноосібно М.Пирогов не мав змоги його відмінити. Однак своїм розпорядженням, опублікованим в обіжнику навчального округу, він заборонив карати учнів у присутності інших дітей, оскільки вважав це аморальним.

З метою підняття фахового рівня педагогічних працівників М.Пирогов постійно рекомендував їм займатися читанням методичної літератури та займатися науковими дослідженнями. У доповідній записці «Про хід освіти у Новоросійському краї та про кричущу необхідність реформування учбових закладів» він вказував на значущість глибокого вивчення вчителями історії рідного краю, так як це на його думку надзвичайно розвиває самостійність мислення. Вчений радив всебічно вивчати археологію, геологію та етнографію. Серед іншого, особливу увагу звертав на вивчення історії Новоросійщини, яка на його думку зберігала багато "недосліджених археологічних та історичних цінностей" [3,82]. Зібрані історико-статистичні відомості і результати наукових досліджень М.Пирогов рекомендував друкувати на сторінках "Записок Одеського товариства історії та старожитностей" та інших видань.

Вчений надзвичайно цікавився діяльністю Одеського товариства історії та старожитностей, яке в свою чергу, запросило Миколу Івановича, як всесвітньо відомого медика та педагога, у дійсні члени товариства. На одному із засідань товариства у листопаді 1856 року М.Пирогова було одностайно обрано дійсним членом, а через п'ять місяців віце-президентом товариства. З цього часу засідання проходили

під його головуванням, тому що президент товариства генерал-губернатор О.Строганов майже не цікавився діяльністю наукового осередку. Включившись у роботу Одеського товариства історії та старожитностей, вчений турбувався про залучення до його складу нових членів із числа викладачів Рішельєвського ліцею та гімназій навчального округу. Серед них були відомі дослідники: історик М.Волков, економіст І.Сокальський, археолог В.Орбинський та інші. Від імені товариства М.Пирогов видав циркуляр, що адресувався викладачам освітніх закладів округу. В ньому вчений-педагог переконував культурно-просвітницьких діячів краю брати активну участь в роботі товариства. Зокрема, вивчати місцеву історію, збирати географічні відомості про сучасний стан Новоросійщини, шукати історичні документи та узагальнювати статистичні дані. Знайдені цікаві матеріали вчений рекомендував друкувати на сторінках "Записок" товариства.

Одними із перших на запрошення відгукнулися вчителі татарських національних шкіл Криму. Про це свідчить лист завідувача татарським відділенням Сімферопольської гімназії А. Крим-Ховаджі у якому він повідомляв М.Пирогова про підготовку для товариства статті про місцеві татарські школи. Більше року вчений поглиблено вивчав діяльність наукового осередку і в лютому 1858 року виступив на його засіданні з доповіддю, в якій сформулював мету діяльності та основні завдання. Перш за все, зазначав вчений, Новоросійщина має багату історію, а тому збирати та знайомити вчений світ з археологічними скарбами краю є призначенням товариства. Вивченням історії краю займались й інші наукові осередки, у тому числі створена графом Перовським науково-археологічна дирекція для розкопок Керченських курганів. Матеріали цих та інших досліджень повністю надходили в ермітаж Санкт-Петербурга, а в Одесі не залишалось жодних матеріалів, навіть копій. Тому М.Пирогов пропонував усі зібрані матеріали досліджень про Новоросійський край зосередити в Одеському товаристві історії та старожитностей і зробити його центром наукового вивчення краю. Він також брав активну участь у підготовці до друку IV тому "Записок" товариства та поповненні його бібліотеки новою історичною та археологічною літературою. Так, із його ініціативи здійснювався обмін науковими статтями, схемами та картами з Бельгійською археологічною академією, Паризьким науковим товариством та іншими всесвітньовідомими науковими установами. Цінною також була пропозиція М.Пирогова про об'єднання міського музею історії та археології з музеєм товариства.

Перебуваючи в Одесі, М.Пирогов написав ряд цінних науково-педагогічних праць, які викликали жвавий обмін думками серед громадськості регіону та країни. Серед них "Чи треба сікти дітей та сікти в присутності інших дітей? ", "Чого ми бажаємо? ", "Бути та здаватися", "Про реформування Одеського Рішельєвського ліцею в університет" та інші.

Обґрунтовуючи свої погляди у галузі розвитку освіти, М.Пирогов давав цінні науково-методичні поради педагогам. У його працях чільне місце займали поняття про призначення, фахову підготовку та професійні якості особистості вчителя.

На думку попечителя округу, кожен вчитель будь-якого освітнього закладу лише тоді відповідав своєму призначенню, коли одночасно з викладанням предметів організував виховний процес. Вчений-педагог переконливо доводив, що всі вчителі повинні якісно володіти предметом свого викладання та вирішувати навчально-виховні завдання. Для цього потрібно не тільки досконало знати свій предмет, а й способи, методи та прийоми викладання, за допомогою яких більш успішно і природно вирішуються освітні завдання. Важливого значення М.Пирогов надавав особистості вчителя, звертав увагу на те, що вчитель завжди повинен пам'ятати, що він виховує учнів не тільки через своє викладання предмету, а й своєю поведінкою, своїми особистісними якостями. Важливого значення він надавав професійній підготовці педагогів, як справі першорядної важливості. Не працюючи над якісною професійною підготовкою вчителя, зазначав М.Пирогов, "ми ніколи не досягнемо бажаної мети в справі освіти" [3,271]. Але освітою, що одержують вчителі у тих чи інших навчальних закладах не може закінчуватись їх професійна підготовка, вона повинна продовжуватись у самостійній роботі над підвищенням рівня знань та удосконаленням своєї педагогічної майстерності. На його переконливу думку, кожна школа повинна стати "розсадником" вчителів. "У ній вони повинні знайти засоби, виявити свої педагогічні здібності в заняттях з учнями" [3,564]. М.Пирогов рекомендував учителям відвідувати уроки своїх колег та запрошувати на свої власні уроки, обговорювати їх та обмінюватися досвідом роботи на педагогічних радах. Свої погляди вчений викладав у наукових статтях: "Питання життя", "Про публічні лекції з педагогіки", "Про методи викладання" тощо.

В центрі уваги педагогів, на його думку, повинні бути дійові методи навчання, які сприяли б розвиткові думки учнів, розвивали б їх здібності та інтереси, прищеплювали б уміння самостійно працювати. Педагог рекомендував поєднувати слово та наочність у процесі навчання, розуміти їх взаємозв'язок. Виступав проти формалізму під час перевідних іспитів, вважаючи, що не екзаменаційна оцінка, а робота учня під керівництвом вчителя вказує на доцільність чи недоцільність переходу до наступного класу. Кожний вчитель, на думку вченого-педагога, повинен мати достатню загальну і спеціальну підготовку, бути високоморальною особистістю та прагнути до вдосконалення своєї педагогічної майстерності. Він розрізняв такі групи вихователів: вихователі за покликанням – справжні вихователі; вихователі-адміністратори – чиновники, що керуються лише настановами керівництва; вихователі-спекулянти, котрі підкоряються тому, що їм вигідно. Він активно пропагував ідею гармонійного розвитку

особистості відкритого доступу до середньої та вищої освіти, незалежно від станової приналежності людини, розвиток громадських осередків. Педагог рекомендував здійснювати підготовку вчителів через учительські семінари, через педагогічні курси, створюванні при гімназіях. У своїх працях М.Пирогов також гостро порушував інші важливі та актуальні проблеми вищої школи, зокрема давав конкретні пропозиції щодо перетворення Рішельєвського ліцею в університет. М. Пирогов неодноразово надсилав на ім'я Міністра народної освіти А.Норова доповідні записки в яких обґрунтував необхідність "розставити у різних пунктах імперії світильники розуму", тобто університети. В Новоросійському краї, зазначав вчений, найбільш віддаленому від центру та великого за розмірами, такого університету немає, хоча освоєння багатого природними ресурсами регіону вимагає великої кількості кваліфікованих кадрів. М.Пирогов пропонував створити вищий учбовий заклад на базі Рішельєвського ліцею, заснованого у 1817 році, як середнього навчального закладу елітного типу для підготовки чиновників вищого класу. Науково-викладацький склад ліцею, на думку вченого, був цілком придатний до підготовки вчителів, лікарів, агрономів та інших спеціалістів, необхідних для розвитку краю. Розробляючи методикку та програму реформування ліцею в університет, він запропонував організувати: історико-філологічний, фізико-математичний та медичний факультети [7,46].

Згодом у Петербурзі та Одесі звернули увагу на вирішення цієї важливої проблеми. Новоросійський університет був відкритий у 1865 році. У підготовчій роботі бралися до уваги основні побажання вченого-педагога, з яким постійно консультувались з приводу залучення наукових та педагогічних кадрів до роботи в університеті. Згодом, М.Пирогова, як одного з його засновників було обрано почесним членом професорського складу університету. Активна культурно-просвітницька діяльність М.Пирогова в Одеському навчальному окрузі викликала повагу та захоплення у однодумців та рішучу протидію високопоставлених місцевих чиновників. Як пізніше згадував видатний вчений-педагог, "почались зіткнення моїх переконань з поглядами інших влад за свободу думок та слова у справах наукових та громадських" [6,490]. Одеський генерал-губернатор О.Строганов неодноразово звинувачував непокірного попечителя у вільнодумстві та підриві авторитету до місцевої влади. У зверненнях до імператора та Міністра народної освіти він зазначав про шкідливий та "розбещений вплив" М.Пирогова на молодь.

Однак, зважаючи на його всесвітній авторитет відомого як вченого, хірурга, та педагога, його не усунули від педагогічної діяльності, а у відповідності з указом Олександра II, перевели на більш помітну і почесну посаду попечителя Київського навчального округу до складу якого входили Київська, Волинська, Подільська, Чернігівська та Полтавська губернії.

У липні 1858 року М. Пирогов переїжджає до Києва. Київський учбовий округ був найбільшим в Україні. Система навчання та порядку, які існували в навчальних закладах округу, були схожими на ті, які він спостерігав в Одесі. Тому напрямок його діяльності мало чим відрізнявся від роботи в Одеському учбовому окрузі. У Києві знаходився університет Св.Володимира. Микола Іванович Пирогов запровадив в університеті заміщення вакантних посад за конкурсом, організував діяльність педагогічних семінарів, провів спеціалізацію історико-філологічного факультету, створив студентську бібліотеку та лекторій. Будь-яка прогресивна ініціатива студентів зустрічала у видатного педагога підтримку. Так, виконуючи прохання студентів, у листі від 6 грудня 1860 року він просив Міністра народної освіти дозволити вчителям 2-ї Київської гімназії та студентам університету займатися навчальною підготовкою учнів, які бажали вступати до вищого навчального закладу. Вчений приймав особисту участь у виданні "Университетских известий". Він вперше налагодив друкування "Циркулярів із Управління Київським учбовим округом", чим по суті перетворив їх на самостійне науково-педагогічне видання, яке, крім офіційних повідомлень і розпоряджень, включало публікації викладачів про методи навчання і виховання, а також зауваження попечителя з приводу викладеного розпорядження чи пропозиції щодо навчально-виховного процесу.

До вибору гімназійних вчителів попечитель округу ставився досить вимогливо. Щоб не допустити до педагогічної діяльності людей випадкових або малопідготовлених. М.Пирогов практикував призначення викладачів за конкурсом і переслідував прийом на роботу за протекцією, що раніше широко практикувалося [1,14]. У "Циркулярах" часто друкувалися повідомлення про оголошення конкурсу на педагогічні вакансії. Зокрема те, що молодші вчителі гімназій, які прагнуть зайняти посаду старших учителів, а також особи, які мають право викладати в гімназіях і бажують стати вчителями, повинні попередньо прибути до Києва на конкурс із читання пробної лекції учням 1-ї та 2-ї Київських гімназій у присутності директорів, професорів університету та інспектора казенних училищ. Мета цих заходів полягала переважно в тому, щоб краще зрозуміти спосіб викладання і педагогічні прийоми кожного конкурсанта. Зазвичай і сам попечитель майже завжди був присутній на цих пробних заходах.

Великою заслугою М.Пирогова було сприяння студентам та викладачам університету у створенні недільних шкіл, вперше відкритих у Києві. Програмою навчання у цих безплатних закладах передбачалося, що вихідці із трудового народу, які не мають коштів на здобуття освіти, навчатимуться письму, читанню, основам арифметики, природничих та суспільних наук. Згодом було засновано три недільні школи та одна щоденна із викладанням студентами під керівництвом професора П.Павлова. У січні 1860 року також була організована перша жіноча

недільна школа при Другій гімназії.

За короткий час число недільних шкіл значно зросло. Відкривалися вони і для дорослих, і для дітей, і для арештантів у тюремних будинках, і для солдат у саперних бригадах. За прикладом Києва одна за одною недільні школи почали створюватись в губернських і повітових містах – Харкові, Полтаві, Чернігові, Кам'янці-Подільському, Ніжині та інших містах України. Активна культурно-просвітницька діяльність М.Пирогова в Києві викликала невдоволення у місцевих властей. Київський генерал-губернатор І.Васильчиков звинувачував вченого-педагога у тому, що він настійливо дотримується прогресивних думок.

На жаль, ці недільні школи проіснували недовго. Зовні безпечна і корисна для держави діяльність цих шкіл, приховувала в собі глибокий зміст. Тут поширювались демократичні ідеї, які сприяли посиленню в народних масах ненависті до всієї системи самодержавства. У 1862 році недільні школи були закриті урядовим розпорядженням. Пізніше М.Пирогов написав статтю "Про недільні школи", де рішуче виступав на їх захист. Мета діяльності цих шкіл, на його думку, полягала у поширенні осмисленої грамотності. Педагог відзначав, що він сам не раз переконувався, що при старанному навчанні успіхи учнів були дивовижні. Грамота засвоювалася швидше, ніж у приходських та інших училищах. Тому ці школи неодмінно повинні бути відкриті для відвідувачів [3, 474]. Київський генерал-губернатор був настільки обурений прогресивною діяльністю куратора округу, що навіть погрожував виходом у відставку у тому випадку, якщо М. Пирогова не буде відсторонено від посади, яку він обіймав. Однак вчений-педагог та відомий хірург був дуже популярний серед широких кіл інтелігенції, до нього неодноразово зверталися за медичною допомогою члени царської родини. У березні 1862 року Миколу Івановича звільняють з займаної посади за "станом здоров'я", та все ж таки залишають членом Головного управління училищ і призначають керівником молодих учених, що відряджаються за кордон для підготовки на звання професора.

При від'їзді із Києва М.Пирогову були влаштовані грандіозні проводи. На прощальному бенкеті, влаштованому культурно-просвітницькою інтелігенцією від київського студентства виступив М.Драгоманов, який в своїй промові відзначив заслуги попечителя у запровадженні гуманних принципів взаємовідносин у гімназіях, подоланні неприязні між учнями і вчителями [5, 363]. Відповідаючи на привітання студентів, Микола Іванович відзначив, що будучи опікуном університету, поставив собі головним завданням підтримувати усіма силами те, що саме звик любити та поважати в молодості. Із щирою довірою до неї та з повною надією на успіх, без страху та сторонньої думки, взявся за важку, але високу та благородну справу (4).

Внесок М.Пирогова в галузь народної освіти і його думки з питань педагогіки були високо оцінені сучасниками. Як згодом писав К.Ушинський, "М.І.Пирогов вперше розглянув справу виховання з

філософської точки зору і побачив у ній не завдання шкільної дисципліни, дидактики або правил фізичного виховання, а найглибше питання людського духу — "питання життя" і діяльності" [6, 26-27].

Список використаних джерел

1. Дем'яненко В.Є. М. І. Пирогов про вчителя та його підготовку / В. Є. Дем'яненко // Радянська школа. – 1945. – № 6.
2. Кирпичников А.И. Умственная жизнь Одессы / Кирпичников А. И. // Одесские новости. – 1906. – ноябрь.
3. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения / Пирогов Н.И.– М.: Учпедгиз, 1953.
4. Празднование столетия со дня рождения Н. И. Пирогова в Киевской 1-й гимназии. – Киев, 1911.
5. Сірополко С. М. Пирогов і М. Драгоманов / Сірополко С. // Шлях виховання і навчання. – 1931. – Ч. 10.
6. Ушинський К. Д. Сочинения. В 3-х т. – Т. 3. / Ушинський К. Д. – М.: Изд-во. АПН РСФСР, 1948.
7. Центральний державний історичний архів Росії. – Ф. 733, оп. 78, спр. 818, арк. 46.

In this article we analyzins the main points of life and enlighten activity of N. Pirogov in Ukraine in the middle of XIX century. Especially, his science pedagogical views and their entering during activity in Odeskiy and Kyivskiy studying regions.

Keywords: N. Pirogov, science pedagogical views, enlighten activity, Odeskiy and Kyivskiy studying regions.

Отримано 14.6.2013

УДК 001 (477) (092) (075.8)

І. О. Кучинська

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ШЛЯХ ІВАНА ОГІЄНКА

В статті робиться спроба аналізу життєдіяльності видатного українського педагога, богослова, державного та громадського діяча – Івана Огієнка.

Ключові слова: Іван Огієнко, державність, духовність, моральність.

В статье сделана попытка анализа жизнедеятельности известного украинского педагога, богослова, государственного и общественного